

Л.М. БОРСУКЕВИЧ¹, К.М. ДАНИЛЮК²

¹ Ботанічний сад Львівського національного університету
ім. Івана Франка
вул. Черемшини, 44, м. Львів, 79014, Україна
botsad@franko.lviv.ua

² Державний природознавчий музей НАН України
вул. Театральна, 18, м. Львів, 79008, Україна
museum@museum.lviv.net

***SPIRANTHES SPIRALIS* (L.) CHEVALL.
(ORCHIDACEAE) У ГОРГАНАХ
(УКРАЇНСЬКІ КАРПАТИ)**

Ключові слова: *Spiranthes spiralis*, Українські Карпати, Горгани, нові місцезнаходження

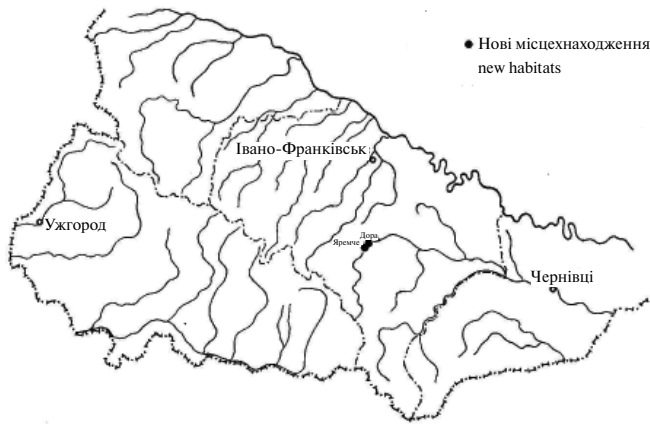
Spiranthes spiralis (L.) Chevall. — рідкісний європейсько-середземноморський вид, ареал якого охоплює Атлантичну, Центральну, Південну і Південно-Східну Європу, Середземномор'я (включаючи Західне Закавказзя) та Південно-Західну Азію [4]. На території України пролягає північно-східна межа його ареалу. *S. spiralis* занесений до «Червоної книги України» [4] як зникаючий вид; він охороняється також у сусідніх країнах — Словаччині та Польщі як такий, котрому загрожує зникнення [5, 7].

В Україні налічується близько 15-ти локалітетів *S. spiralis*, що розташовані переважно на території Розточчя і Прикарпаття (Львівська та Івано-Франківська області). Проте більшість із них датовані кінцем XIX — початком XX ст., і сьогодні вони мають лише історичне значення.

Знахідки останніх років підтверджують також наявність *S. spiralis* в Українських Карпатах. Так, у 2006 р. виявлено два його місцезростання на території Ужанського національного природного парку (Великоберезнянський р-н, Закарпатська обл.): В.В. Лоя знайшла популяцію цього виду поблизу с. Стричава [2], І.М. Кваковська — в околицях с. Домашин [1].

Під час польових досліджень, які проводились у серпні 2010 р. на території Горган (Українські Карпати), ми виявили ще два локалітети *S. spiralis* (поблизу с. Дора на висоті 708 м над р. м. та смт Яремче (699 м над р. м.); Надвірнянський р-н, Івано-Франківська обл. (рисунок). На сьогодні це крайні східні точки ареалу поширення виду в Україні, оскільки локалітети з Косівського р-ну за останні майже сто років залишаються не підтвердженими. На відміну від попередніх знахідок в Українських Карпатах (Закарпатська обл.), де популяції *S. spiralis* виявлені на південному [2] та південно-східному схилах [1], нові місцезнаходження розміщені на схилах східної експозиції.

Поблизу с. Дора *S. spiralis* знайдено на сіножаті біля стежки, якою зрідка проїжджають підводи та ходять люди. Вид виявлений в угрупованні асоціації *Molinietum caeruleae* W. Koch 1926 союзу *Molinion caeruleae* W. Koch 1926 порядку *Molinietalia caeruleae* W. Koch 1926 *Molinio-Arrhenatheretea* R. Tx. 1937 [6]. У складі

Місцезнаходження *Spiranthes spiralis* (L.) Chevall. у Горганах (Українські Карпати)

Location of *Spiranthes spiralis* (L.) Chevall. in the Gorgany Mts. (the Ukrainian Carpathians)

ценозу налічується 33 види (назви подано за Л.О. Тасенкевич, 1998 [8]). Середня висота травостою — близько 70, максимальна — 120 см.

Деревний ярус відсутній. Загальне проективне покриття становить 80, *Molinia caerulea* (L.) Moench — 40 %. У складі ценозу з найвищим покриттям трапляється *Leontodon autumnalis* L. (близько 10 %), із покриттям 3—5 % — *Agrostis capillaries* L., *Carex panicea* L., *Carlina acaulis* L., *Centaurea jacea* L., *Filipendula vulgaris* Moench, *Lotus corniculatus* L., *Stachys officinalis* (L.) Trevisan, *Trifolium medium* L. Усі інші види мають незначне покриття — 1—2 %. У складі угруповання зафіксовано лише дві генеративні особини *S. spiralis*.

Біля смт Яремче популяція *S. spiralis* була виявлена обабіч дороги, ґрунтовий покрив якої порушений гусеницями тракторів, і трохи вище — на пасовищі, де випасають велику рогату худобу, з помірним пасквальним навантаженням. Тут вид приурочений до угруповань союзу *Violion caninae* Schwick. 1944, порядку *Nardetalia* Prsg. 1949, класу *Nardo-Callunetea* Prsg. 1949 [6]. Ми зробили два фітоценотичні описи. Флористичний склад ценозів характеризується подібністю, однак він багатший, ніж у попередньому угрупованні (відповідно 51 вид і 37 видів). Проте в цьому локалітеті луки починають заростати кущами та деревами (*Betula pendula* Roth, *Juniperus communis* L., *Pinus sylvestris* L., *Populus tremula* L.), які сягають у висоту 100—150 см і покривають 5—15 % площі.

Висота трав'яного ярусу — 40 см, проективне покриття — 80 %. Чисельно переважає *Nardus stricta* L. (до 40 %), з покриттям 3—5 % трапляються *Agrostis capillaris*, *Carex panicea* L., *Centaurea jacea* L., *Danthonia decumbens* (L.) DC., *Pimpinella saxifraga* L., *Potentilla erecta* (L.) Rausch., *Thymus pulegioides* L., *Leontodon autumnalis* L., *Achillea millefolium* L. Участь інших видів незначна — 1—2 %.

У складі ценозів ми зафіксували 19 квітучих особин *S. spiralis*, які дещо різняться за своїми морфометричними показниками. Висота особин у середньому сягає 11,5 см, кількість квіток — 13, розквітлих квіток на особині (станом на 23.08.2010) — 8.

Отже, у виявлених нами місцезнаходженнях популяції виду трапляються на сонячних, помірно сухих луках в угрупованнях союзів *Molinion caeruleae* та *Violion*

caninae за помірного антропогенного навантаження (витоптування, випасання, викошування). У відомих досі локалітетах *S. spiralis* росте в подібних умовах [3].

Загрозою для існування виявлених популяцій *S. spiralis* може стати зміна способу господарювання. Тому для їхнього збереження потрібно вживати низку відповідних заходів, зокрема викошування, випасання, запобігати формуванню на ділянках деревно-чагарникового ярусу тощо.

Гербарні зразки *S. spiralis* передані до Гербарію Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України (*KW*) та гербарію Державного природознавчого музею НАН України (*LWS*).

1. *Кваковська І.М.* Знахідка *Spiranthes spiralis* (L.) Chevall. (*Orchidaceae*) в Українських Карпатах // Укр. ботан. журн. — 2009. — **66**, № 2. — С. 205—207.
2. *Лоя В.В.* Нове місцезнаходження *Spiranthes spiralis* (L.) Chevall. (*Orchidaceae* Juss.) в Україні // Укр. ботан. журн. — 2009. — **66**, № 2. — С. 202—204.
3. *Хміль Т.С., Данылюк І.Н.* Распространение *Spiranthes spiralis* (L.) Chevall. (*Orchidaceae*) в Украине // Вести Тверск. гос. ун-та. — 2007. — **36**, № 8. — С. 180—183.
4. *Хміль Т.С., Данылюк І.М.* // Червона книга України. Рослинний світ // За заг. ред. чл.-кор. НАН України Я.П. Дідуха. — К.: Глобалконсалтинг, 2009. — С. 216.
5. *Čeřovský J., Feráková V., Holub J. et al.* Červená kniha ohrožených a vzacných druhov rastlín a živočichov SR a ČR. — Bratislava: Príroda a.s., 1999. — Vol. 5. Vyššie rastliny. — 456 p.
6. *Matuszkiewicz W.* Przewodnik do oznaczania zbiorowisk roślinnych Polski. — Warszawa: PWN, 2007. — 537 s.
7. *Polska* Czerwona księga roślin. Paprotniki i rośliny kwiatowe. Wyd. 2 / R. Kaźmierczakowa, K. Zarzycki. — Kraków: Inst. botaniki im. Szafera PAN, Inst. Ochrony Przyrody PAN, 2001. — 664 s.
8. *Tasenkevich L.* Flora of the Carpathians. Checklist of the native vascular plant species. — Lviv: SNHM, 1998. — 609 p.

Рекомендує до друку
С.Л. Мосякін

Надійшла 29.12.2010 р.

Л.М. Борсукевич¹, Е.Н. Данылюк²

¹ Ботанический сад Львовского национального университета им. Ивана Франко, Украина

² Государственный природоведческий музей НАН Украины, г. Львов

SPIRANTHES SPIRALIS (L.) CHEVALL. (*ORCHIDACEAE*) В ГОРГАНАХ (УКРАИНСКИЕ КАРПАТЫ)

Сообщается о находке двух новых местонахождений *Spiranthes spiralis* (L.) Chevall. (*Orchidaceae* Juss.) в Украинских Карпатах (около с. Дора и стг Яремче Надворнянского р-на Ивано-Франковской обл.). Приведена краткая характеристика экотопов, в которых обнаружен вид.

Ключевые слова: *Spiranthes spiralis*, Украинские Карпаты, Горганы, новые местонахождения.

L.M. Borsukevych¹, K.M. Danylyuk²

¹ Botanical Garden of Ivan Franko National University of Lviv, Ukraine

² State Natural History Museum, National Academy of Sciences of Ukraine, Lviv

SPIRANTHES SPIRALIS (L.) CHEVALL. (*ORCHIDACEAE*) IN THE GORGANY MTS (THE UKRAINIAN CARPATHIANS)

Two new localities of *Spiranthes spiralis* (L.) Chevall. (*Orchidaceae* Juss.) in the Gorgany Mts (the Ukrainian Carpathians) are reported. The species was found in Dora and Yaremche (Ivano-Frankivsk Region, Nadvirna District) in August 2010.

Key words: *Spiranthes spiralis*, Ukrainian Carpathians, Gorgany, new localities.